

Ks. prof. dr hab. Henryk Skorowski
Kierownik Zakładu Socjologii Grup Etnicznych i Regionalizmu
UKSW w Warszawie

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ

**ks. mgra lic. Ireneusza Smaglińskiego pt. „Patriotyzm w nauczaniu Jana Pawła II do Polaków podczas pielgrzymek do Ojczyzny”,
napisanej pod kierunkiem ks. dra hab. Janusza Szulista
Warszawa 2014.**

1. Przedmiot i tytuł rozprawy

Zasadniczym zagadnieniem rozprawy jest próba ukazania patriotyzmu w nauczaniu Jana Pawła II. Egzemplifikuje to Autor nauczaniem papieża do Polaków w czasie jego pielgrzymek do Ojczyzny. We wstępie Autor tak definiuje cel swojej dysertacji: „Celem zasadniczym pracy jest rekonstrukcja koncepcji patriotyzmu w nauczaniu Jana Pawła II podczas pielgrzymek do Polski” /s. 8/. Definiuje także Autor we wstępie cele poboczne swojej dysertacji: określenie czynników podmiotowych, w wyniku których zachodzi utożsamienie losów jednostki z dziejami narodu; wpływ uwarunkowań historycznych i politycznych na koncepcję patriotyzmu Jana Pawła II podczas pielgrzymek do ojczyzny; rola instytucji takich jak państwo i Kościół w kształtowaniu postaw patriotycznych /s.9/. W tak sformułowany we wstępie celu podstawowym i celach pobocznych zawarł zatem Autor zarówno główny problem badawczy, jak i główne hipotezy. Jednocześnie we wstępie uzasadnia Autorka ważność poruszanego problemu.

W tym miejscu podkreślić należy, że Autor podejmuje zagadnienie interesujące, aktualne i jakościowo ważne w sferze naukowych dociekań, ale także praktycznych rozstrzygnięć. Jest to także zagadnienie w jakimś sensie nowatorskie. Autor ma wprawdzie świadomość opracowań dotyczących

patriotyzmu w nauczaniu Jana Pawła II - mówi o tym we wstępie /s. 9-11/ - to jednak nie ma dotychczas w literaturze całościowego ujęcia tego problemu w nauczaniu do Polaków. Mamy zatem do czynienia z zagadnieniem nie tylko interesującym, aktualnym i naukowo ważnym, ale także nowatorskim. W tym sensie jest to bez wątpienia zagadnienie godne rozprawy doktorskiej. Jako recenzent nie zgłaszam żadnych zastrzeżeń do problemu rozprawy ani jego sformułowania w tytule.

2. Baza źródłowa i bibliografia

W badaniach dotyczących zasadniczego problemu musiał Autor posłużyć się odpowiednią bazą źródłową i bibliograficzną. Charakteryzuje ją we wstępie: „W niniejszym opracowaniu ograniczymy się w zakresie materiałów źródłowych do nauczania papieża, który przybył: < z kraju dalekiego>, jak sam powiedział w pierwszych słowach wypowiedzianych publicznie po wyborze na następcę św. Piotra w dniu 16 października 1978 r. na Placu św. Piotra. Pragniemy przybliżyć sobie papieskie katechezy do Polaków wygłoszone podczas pielgrzymek Jana Pawła II do Ojczyzny" /s.11/. Podstawowymi źródłami jest zatem nauczanie papieża do Polaków podczas jego pielgrzymek do Polski.

Całość bazy bibliograficznej dzieli Autor na: źródła, do których zalicza: powszechne nauczanie Kościoła /dokumenty Soboru Watykańskiego II, katechizm/, nauczanie papieskie /Jan XXIII, Jan Paweł II, Benedykt XVI;/ opracowania; literaturę pomocniczą; netografię.

Jest sprawą oczywistą, że dobór literatury jest w jakimś sensie przywilejem Autora dzieła. Konieczne jest jednak uwzględnienie najważniejszych opracowań w zakresie poruszanej problematyki. Autor wywiązał się z tego zadania dobrze. Ogólnie zatem należy podkreślić, że Autor wykonał znaczącą i uczciwą pracę dotyczącą nie tylko odpowiedniego zestawu szeroko rozumianej bazy źródłowej

i bibliograficznej, ale także gruntownej analizy. O dobrej analizie świadczy bowiem faktyczne jej wykorzystanie w rozprawie.

W kontekście omawiania bibliografii chciałbym jednak zgłosić kilka uwag. Pierwsza dotyczy podziału źródeł. Trudno mi zgodzić się, że w pracy, która dotyczy patriotyzmu w nauczaniu Jana Pawła II na pierwszym miejscu źródeł Autor umieszcza powszechne nauczanie Kościoła w postaci dokumentów Soboru Watykańskiego II i Katechizmu Kościoła Katolickiego. Także w nauczaniu papieskim na pierwszym miejscu umieszcza Autor Jana XXIII. Pozwolę zatem sobie przypomnieć, że źródłem jest nauczanie Jana Pawła II i to do Polaków i ono powinno być na pierwszym miejscu w źródłach. Dokumenty Kościoła Powszechnego stanowić powinny osobny punkt bibliografii. Podstawowymi źródłami nie są także encykliki Jana Pawła II. One także powinny być umieszczone po katechezach do Polaków. Myślę także, że niektóre pozycje umieszczone przez Autora w opracowaniach powinny znaleźć się w literaturze pomocniczej np. T. Borutka, Propedeutyka katolickiej nauki społecznej, L. Dyczewski, Kultura polska w procesie przemian, L. Dyczewski, Trwałość i zmienność kultury polskiej, J. Gałkowski, Spełnienie się człowieka przez pracę. Te i kilka innych pozycji z bibliografii nie są opracowaniami do tematu patriotyzmu w nauczaniu Jana Pawła II.

3. Metody

Metody użyte w pracy poprawne. Autor charakteryzuje je we wstępie rozprawy: „Cel pracy jak też charakter przyjętych założeń oraz przedmiot badawczy, którym jest zagadnienie patriotyzmu w nauczaniu podczas pielgrzymek do Polski Jana Pawła II, nakazują zastosować metodę dywersyfikacji źródeł oraz krytycznej analizy tekstu jako rozwiązanie najbardziej optymalne z metodologicznego punktu widzenia...Przyjęta metoda umożliwia prezentację zagadnienia patriotyzmu w szerokim kontekście

społecznym z jednoczesnym ukazaniem specyfiki nauczania Jana Pawła II /s.9/. Metody zastosowane w dysertacji miały pozwolić Autorowi rozprawy z jednej strony dokonać dogłębnej analizy określonego uprzednio materiału źródłowego, z drugiej zaś dokonać syntezy omawianego problemu.

Trzeba przyznać, że Autor rozprawy jest wierna przyjętym metodom nie tylko w zasadniczych elementach, ale także w szczegółach.

4. Konstrukcja rozprawy

Konstrukcja rozprawy podporządkowana jest głównemu założeniu badawczemu jakim jest ukazanie zagadnienia patriotyzmu w nauczaniu Jana Pawła II w nauczaniu do Polaków. Praca składa się z 3 rozdziałów. W pierwszym z nich /s. 14-104 / ukazane zostały uwarunkowania podmiotowe patriotyzmu . W r. II /s. 105-171/ przedstawiony został przedmiot patriotyzmu . Całość analiz kończy r. III /s. 172-203/ dotyczący ukazania czynników instytucjonalnych kształtujących postawy patriotyzmu.

Dociekania Autora rozpoczyna konstruktywny wstęp, w którym zawarte są wszystkie konieczne elementy. Pracę zamyka zakończenie zawierające przypomnienie głównych tez rozprawy i wniosków wynikających z przeprowadzonych analiz.

W tym miejscu należy postawić zasadnicze pytanie, czy konstrukcja rozprawy jest logiczna i czy poszczególne rozdziały i zawarte w nich paragrafy wyczerpują problem analizowany z rozprawie?

Odpowiedź winna być pozytywna. W obecnej konstrukcji jest wyraźnie zarysowana logika. Można zatem jednoznacznie stwierdzić, że praca w swej strukturze jest jasna i logiczna. Poszczególne rozdziały i zawarte w nich paragrafy: mieszczą się w sformułowanym temacie, wyczerpują problem postawiony w temacie i są logicznie ułożone.

5. Analiza treści

W niniejszej opinii trudno silić się na ukazanie pełnej treści rozprawy doktorskiej ks. mgr, Ireneusza Smaglińskiego, a tym bardziej ustosunkować się do poszczególnych tez. Musi wystarczyć ogólne zapewnienie o istotnej wartości poznawczej i naukowej przedstawionych w niej analiz, syntez i końcowych wniosków. Aprobując całość przemyśleń Autora należy zwrócić uwagę na kilka kwestii:

- Treść wstępu do rozprawy zawiera omówienie najważniejszych elementów. Wstęp jest zatem bardzo dobry merytorycznie i metodologicznie. Zasygnalizować należy jedynie drobną kwestię. Autor raz mówi, że praca ma rozdziały by później operować pojęciem części. Wydaje się, że recenzowana praca ma rozdziały a nie części.

- Nie zgłaszam merytorycznych zastrzeżeń do rozdziału pierwszego. Jest on jednak bardzo rozbudowany /liczy prawie 100 stron/ w porównaniu z innymi /r. II ss. 60, r. III, ss30/. Myślę, że można go ująć bardziej syntetycznie. Dotyczy on bowiem tylko uwarunkowań. W kontekście treści tego rozdziału chciałbym postawić Autorowi pytanie: które z uwarunkowań podmiotowych patriotyzmu uważa Jan Paweł II za najważniejsze?

Zasadniczo nie zgłaszam zastrzeżeń do treści drugiego rozdziału dotyczącego przedmiotu patriotyzmu. Chciałbym jednak Autorowi postawić pytanie w kontekście tego rozdziału. W klasycznym określeniu patriotyzmu jako postawy jej przedmiotem jest ojczyzna jako dobro fundamentalne. Czy ten element w ogóle nie występuje w nauczaniu Jana Pawła II? W tym rozdziale w zakresie patriotyzmów regionów brakuje mi choćby krótkiego wspomnienia Kaszubów, do których Jan Paweł II zwracał się w Gdyni by strzegli swego dziedzictwa.

- Rozdział III pracy jest stosunkowo syntetyczny w porównaniu z innymi. Zgłaszam do niego jedno zastrzeżenie. Dlaczego wśród instytucji kształtujących

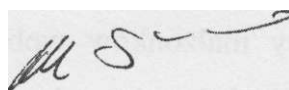
postawy patriotyczne Autor nie uwzględnił rodziny. Czyżby Jan Paweł II nic nie mówił do Polaków na ten temat?

- Podkreślić należy krótkie ale bardzo dobre wprowadzenia do poszczególnych rozdziałów. Szkoda, że nie ma podsumowań poszczególnych rozdziałów.

- Zwrócić należy uwagę na dobre zakończenie, które jest nie tylko zwykłym podsumowaniem ale zebraniem zasadniczych tez rozprawy. Szkoda tylko, że nie ma w nim przedstawionej samej koncepcji patriotyzmu Jana Pawła II wynikającej z przeprowadzonych analiz. To właśnie Autor uznał za główny cel swojej rozprawy pisząc we wstępie: „celem zasadniczym pracy jest rekonstrukcja koncepcji patriotyzmu w nauczaniu Jana Pawła II" /s/8/.

W tym miejscu w kontekście analizy treści rozprawy chciałbym Autorowi postawić jeszcze jedno pytanie: czy analiza nauczania Jana Pawła II do Polaków pozwala wyodrębnić dwie kategorii: Ojczyzna, Naród. Czy papież używa tego zamiennie czy są to dwie różne kategorie w jego nauczaniu?

W podsumowaniu podkreślić należy, że recenzowana rozprawa stanowi interesujący krok w kierunku problematyki naukowo ważnej. Rozprawa jest dobra. Metody w niej użyte poprawne. Wywód logiczny. Język naukowo poprawny. Dlatego wyrażam przekonanie, że rozprawa ks. mgra Ireneusza Smaglińskiego spełnia wymagania stawiane rozprawie doktorskiej i może być podstawą do dalszych etapów przewodu celem nadania jej Autorowi stopnia naukowego doktora.

Ks. prof. dr hab. H. Skorowski

Warszawa 5 I 2015